

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

INTERNATIONAL TOURIST ACTIVITIES DEVELOPMENT TRENDS

Дон О.Д.

старший викладач кафедри
економіки та управління національним господарством,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Хелашвілі К.Г.

магістр спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Don Olha

Senior lecturer the Department of Economics
and Management of National Economy,
Oles Honchar Dnipro National University

Khelashvili Kristina

Master of Program "International Economic Relations",
Oles Honchar Dnipro National University

Статтю присвячено дослідженню міжнародної туристичної діяльності та тенденцій її розвитку. Виявлено, що на розвиток міжнародного туризму впливають декілька факторів, таких як політико-правове середовище, матеріально-технічна, туристична інфраструктура, ресурсний потенціал та відкритість кордонів. Доведено, що міжнародний туризм має вагомий вплив на економічний розвиток країн світу. Розглянуто поняття міжнародного туризму та його мету. Також розглянуто види туристичних витрат та види мультиплікаторів туризму. Виявлено, що розвиток міжнародного туризму негативно впливає на екосистему. Також виявлено, що міжнародний туризм є однією з найприбутковіших галузей економіки. Визначено характеристики тенденцій, перспектив розвитку міжнародного туризму та чинники, які впливають на його розвиток. Запропоновано напрями подальших наукових пошуків та досліджень, присвячених цій тематиці.

Ключові слова: туризм, міжнародний туризм, ресурсний потенціал, рівень міжнародної туристичної конкурентоспроможності країн, тенденції туризму, етапи інтеграції.

Статья посвящена исследованию международной туристической деятельности и тенденций ее развития. Выявлено, что на развитие международного туризма влияет ряд факторов, таких как: политико-правовая среда, материально-техническая, туристическая инфраструктура, ресурсный потенциал и открытость границ. Доказано, что международный туризм имеет существенное влияние на экономическое развитие стран мира. Рассмотрено понятие устойчивого туризма и его цель. Также рассмотрены виды туристических расходов и виды мультипликаторов туризма. Выявлено, что развитие международного туризма негативно влияет на экосистему. Также выявлено, что международный туризм является одной из самых прибыльных отраслей экономики. Определены характеристики тенденций, перспектив развития международного туризма и факторы, влияющие на его развитие. Предложены направления дальнейших научных поисков и исследований, посвященных данной тематике.

Ключевые слова: туризм, международный туризм, ресурсный потенциал, уровень международной туристической конкурентоспособности стран, тенденции туризма, этапы интеграции.

The modern world community takes the leisure and tourism industry very seriously. Its development contributes to the active economic growth of many countries in the world. The article is devoted to the research of international tourism activity and its development trends. It is revealed that the development of international tourism is influenced by the political and legal environment, the material and technical base of the country, tourist infrastructure, resource potential and openness of borders. It is proved that international tourism has a significant impact on the economic development of the countries of the world. Spatial unevenness is reflected in different socio-economic levels of the countries of the world. The main tourist macro-region of the world is Europe, despite some decrease in its share. At this stage, international tourism is one of the most interesting areas for exploration and development. This is a fast

growing business line. Its development contributes to the active economic growth of many countries in the world. The concept of sustainable tourism and its purpose is considered. sustainable tourism is a tourism activity where all resources are managed in such a way that the economic, social, aesthetic needs are met and the cultural component, ecological processes, biological diversity and life support systems are preserved. Other industries are also developing thanks to tourism, which is an integral part of them. In developing and least developed countries, international tourism is a decisive factor in socio-economic development. Types of tourism costs and types of tourism multipliers are also considered. The characteristics of the tendencies of prospects for the development of international tourism and the factors that influence the development are determined. Important in this is the prediction made by the world's leading tourism organizations. An annual increase in citizens' incomes will lead to more intensive tourist activity and, in particular, an increase in the number of high-income consumers. The directions of further scientific researches and researches devoted to this topic are offered.

Key words: *tourism, international tourism, resource potential, The Travel & Tourism Competitiveness Index, trends of tourism, stages of integration.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи міжнародних економічних зв'язків міжнародний туризм є однією з найцікавіших сфер для вивчення. Це один із напрямів міжнародного бізнесу, який швидко трансформується. Його розвиток сприяє активному економічному зростанню багатьох країн світу. На стан туристичної галузі господарства окремої держави істотно впливають світові тенденції розвитку туризму. Туризм стає дієвим засобом розвитку ринкових механізмів господарювання, збільшення зайнятості населення, надходження значних коштів до державних та місцевих бюджетів, однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, вивчення історії культурних пам'яток, залучення широких верств населення до пізнання історико-культурної спадщини різних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням тенденцій розвитку міжнародної туристичної діяльності займаються такі українські та зарубіжні науковці, як В.Ф. Кифяк, Л.М. Устименко, П. Гудзя, М.П. Афанасьєв, В. Герасименко та інші. У роботах цих науковців досить глибоко описана туристична діяльність, охарактеризовано сучасний стан міжнародного туризму та розкрито поняття тенденцій розвитку туристичної діяльності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі сфера послуг є провідною у структурі національних економік багатьох країн світової спільноти та виходить на міжнародний рівень. Питання оцінки новітніх процесів, що відбуваються на світовому ринку туристичних послуг, у сучасних умовах регіоналізації та глобалізації є не досить дослідженими.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка стану міжнародної туристичної індустрії в країнах світового господарства та виявлення тенденцій її розвитку в глобалізаційних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм дає більше 10% усіх робочих місць у світі, сприяє розвитку соціальної інфраструктури, збереженню культурно-історичної спадщини, природних пам'яток тощо [1].

Дослідження історії розвитку міжнародного туризму дає змогу стверджувати, що як масове явище він виник і почав розвиватися в Європі, яка нині є визнаним світовим центром туризму, де він досяг у своєму розвитку рівня розгалуженої індустрії. Нині також створено та стандартизовано систему статистичного обліку у туристичній сфері, що дає змогу спостерігати за її розвитком та будувати прогнози на майбутнє. Основні етапи розвитку міжнародного (європейського) туризму відображено у табл. 1.

Міжнародний туризм може розвиватися, якщо матеріально-технічна база є розвинутою та існують певні умови для цього. Для того, щоб оцінити, наскільки у країн конкурентоспроможний міжнародний туризм, досліджують та враховують:

- стан нормативно-правової бази в країні;
- тенденції бізнес-середовища та розвиток туристичної інфраструктури;
- ресурсний потенціал [2].

Туристична сфера в країні може розвиватися, якщо існує певна система, в яку входять організатори туризму (туроператори і турагенції), готельне господарство, ресторанне господарство, заклади рекреації і розваг. Організатори туризму є учасниками туристичного ринку, які формують туристичний продукт і забезпечують його продаж, надають інші туристичні послуги. Комфортність умов перебування зумовлюється розвитком індустрії засобів розміщення.

Є багато різних чинників, від яких залежить розвиток туристичної індустрії в країнах світу (табл. 2).

Природні та культурні ресурси підвищують зацікавленість іноземних туристів і сприяють розвитку сфери туризму у країні.

Ще одним чинником розвитку міжнародного туризму є відкритість кордонів, що показує рівень відкритості країни для міжнародної торгівлі та туризму [5 с. 134].

За класифікацією UNWTO (Всесвітня туристична організація), виділяють такі туристичні макрорегіони світу, як:

- 1) Європейський, який об'єднує країни Європи, крім країн СНД, Туреччини, Кіпру, Ізраїлю;

Таблиця 1

Етапи розвитку міжнародного (європейського) туризму

Період	Характеристика	Особливості етапу та основні події
Давні часи – I пол. XIX ст.	Зародження туризму	Греки та римляни здійснюють перші мандрівки до Єгипту. Масові подорожі до Греції на Олімпійські ігри. Проведення примітивних вибіркового статистичних спостережень.
I пол. XIX ст. – початок XX ст.	Перетворення туризму на галузь господарства	У 1841 р. Томас Кук організовує першу масову прогулянку залізницею, а у 1855 р. – поїздку за кордон на Паризьку виставку. У 1860–70-ті рр. починається створення значної кількості туристичних агентств у Англії, Франції. З II половини XIX ст. у Західній Європі починають створюватися центри туризму. Зроблено перші офіційні спроби статистичного узагальнення щодо кількості туристів за видами використовуваного транспорту.
Початок XX ст. – кінець 1940-х рр.	Формування міжнародної туристичної індустрії	У 1907 р. акціонерне підприємство «Кук» запроваджує поняття «індивідуальний туризм», що охоплювало подорож та готельні послуги. Виникнення міжнародних курортів у Франції, Італії, Швейцарії. Поширення у 1920-х рр. автомобільного та повітряного транспорту. Країни перейшли до регулярного збирання даних щодо кількості приїжджих.
Кінець 1940-х рр. – середина 1970-х рр.	Екстенсивний розвиток туризму	Щорічне зростання кількості туристів на 4–5%. Груповий туризм стає основною формою подорожей. З 1960-х рр. починається створення великих міжнародних туристичних підприємств, які спільно з транспортними компаніями почали монополізувати світовий туристичний ринок. У 1970 р. – створення Всесвітньої туристичної організації.
Середина 1970-х рр. – II пол. 2008 р.	Інтенсивний розвиток туризму	Інтенсивна концентрація капіталу в туризмі, масовий вихід на світовий туристичний ринок транснаціональних компаній, які, використовуючи сучасні засоби телекомунікації, створюють глобальну систему передачі інформації. Зростання насиченості ринку виробниками туристичних послуг. У 1991 р. – перша Міжнародна конференція зі статистики подорожей і туризму. У 1993 р. – розроблені ЮНВТО та схвалені Статистичною комісією ООН рекомендації зі статистики туризму.
II пол. 2008 р. – 2011 р.	Економічна криза в туризмі	Зниження міжнародних туристичних прибуттів у всіх регіонах світу. Спад міжнародного туризму порівняно з 2005–2006 рр.
2011 р. – сьогодні	Інноваційний розвиток туризму	Інноваційні процеси охопили всі сфери світового господарства, у тому числі й туристичну галузь.

Таблиця 2

Фактори розвитку туристичної індустрії в країнах світового господарства

Чинники	Складники
Людські ресурси	Демографічна ситуація, середня тривалість життя, спроможність соціальної сфери країни забезпечити належний рівень охорони здоров'я, освіти
Природні ресурси	Природні об'єкти всесвітньої спадщини, розмаїття флори та фауни, сприятливі кліматичні умови
Культурні ресурси	Культурна спадщина, фольклор, історичні пам'ятки.
Відкритість кордонів	Доступність до ринків, належна ефективність митного адміністрування та імпортно-експортних процедур, доступність і якість транспортних послуг, інформаційно-комунікаційна інфраструктура, політико-правове забезпечення пересування, рівень безпеки туристів

2) Американський – країни Північної, Центральної і Південної Америки;

3) Азійсько-Тихоокеанський – включає країни Східної і Південно-Східної Азії, Австралію, Океанію;

4) Близькосхідний (країни Південно-Західної Азії, Єгипет, Лівія);

5) Африканський – всі країни континенту;

6) Південноазійський, до якого відносяться країни Південної Азії [8 с. 34].

Туризм має великий вплив на економічний розвиток. Кошти, які вкладають у туризм, швидко обертаються та окупаються, що з економічного погляду є дуже привабливим.

Для сучасного міжнародного туризму характерна значна просторова нерівномірність. Розглянемо її на рис. 1.

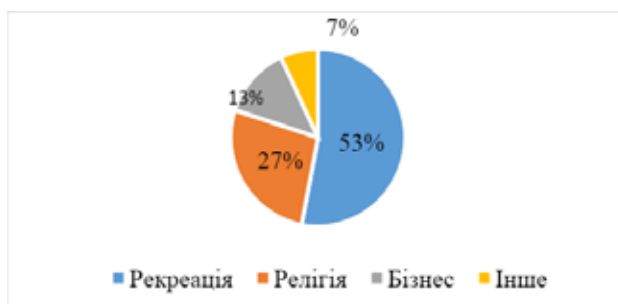
З рис. 1 ми бачимо, що на групу розвинених країн припадає більшість туристських прибуттів (57%), на групу країн, що розвиваються –

30%, на країни транзитивної економіки – 13%. І це закономірне явище, що відображає стійку тенденцію міжнародних туристських прибуттів вже протягом багатьох десятиріч.

Європа залишається головним туристичним регіоном світу, але з часом її частка зменшується.

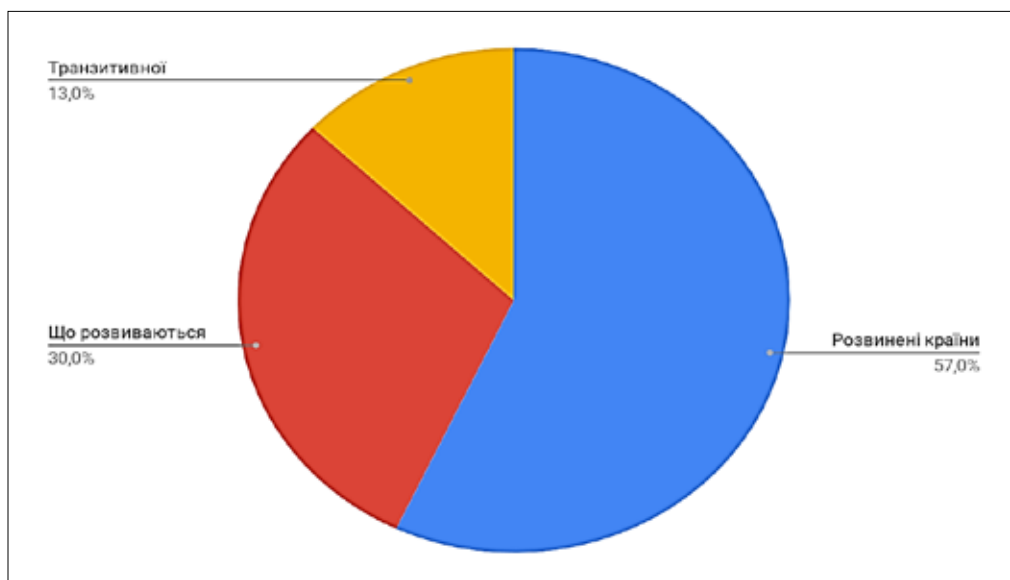
Щорічно експерти розраховують Індекс міжнародної туристичної конкурентоспроможності (The Travel & Tourism Competitiveness Index). Так, у 2018 р. до топ-10 країн із найвищим рівнем показника входять 6 країн Європейського макрорегіону. При цьому перші позиції мають такі європейські країни, як Іспанія, Франція та Німеччина (див. табл. 3).

Важливого значення для розвитку міжнародного туризму та розроблення стратегій розвитку туристичної галузі країн європейського регіону набуває вивчення розподілу туристів за метою поїздки (див. рис. 2).

Рис. 2. Розподіл іноземних туристів за метою перебування у 2018 р., %

Як свідчать дані рис. 2, на відпочинок та розваги припадає трохи більше половини всіх міжнародних туристичних прибуттів – 53% у 2018 р., що на 2% більше, ніж у 2009 р., і на 3% більше, ніж у 2005 р. Збільшилася кількість туристів, які

Рис. 1. Розподіл міжнародних туристських прибуттів за групами країн світового господарства у 2018 р., %

Таблиця 3

Топ 10 країн світу з найвищим рівнем The Travel & Tourism Competitiveness Index у 2018 р. [10]

Місце	Країни	The Travel & Tourism Competitiveness Index
1	Іспанія	5,31
2	Франція	5,24
3	Німеччина	5,22
4	США	5,12
5	Сполучене Королівство	5,12
6	Швейцарія	4,99
7	Австралія	4,98
8	Італія	4,98
9	Японія	4,94
10	Канада	4,92

подорожують для досягнення конкретних цілей, таких як відвідування друзів і родичів, релігійні причини і паломництво, медичне обслуговування (з 26% до 27%). Поступово зменшилася частка міжнародних туристів, які подорожують у ділових і професійних цілях, з 16% у 2005 р. до 15% у 2009 р. і до 13% у 2018 році. Отже, суттєвих змін у розподілі туристів за метою подорожей не відбулося.

Загалом доходи від міжнародного туризму зросли в усіх регіонах. Перелік топ-10 країн-лідерів за обсягами генерованих міжнародним туризмом доходів за останні роки практично не змінився (див. табл. 4).

За даними табл. 4 ми бачимо, що першу сходинку за надходженнями від міжнародного туризму з показником 205,9 млн дол. США займають США. На другому місці знаходиться країна з європейського регіону – Іспанія (60,3 млн дол. США), на третьому місці – Таїланд (49,9 млн дол. США). Слід зауважити, що в топ-10 країн за надходженнями від міжнародного туризму входить 5 країн Європейського макрорегіону. Це Іспанія, Франція, Італія, Велика Британія, Німеччина.

Основними мотивами розвитку міжнародного туризму в країнах, що приймають туристів, є:

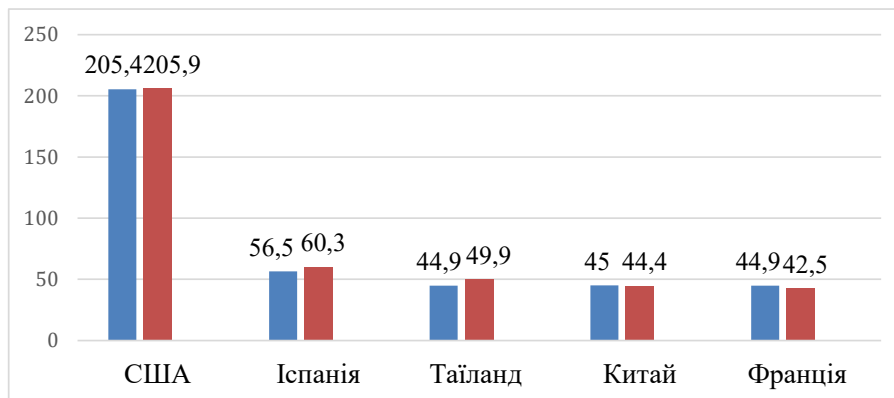
– прагнення збільшити приплив іноземної валюти;

– створення нових робочих місць, зростання зайнятості та підвищення рівня добробуту населення;

– розв'язання проблем платіжного балансу.

Міжнародний туризм є однією з найприбутковіших галузей економіки, з кожним роком потоки іноземних туристів зростають, тим самим створюючи додаткове навантаження на екосистему. Всесвітня туристська організація (UNWTO) оприлюднила дані про кількість іноземних туристів у 2019 році, де ми можемо бачити, що вона збільшилася на 6,6% проти попереднього року. Надходження від міжнародного туризму теж збільшилися на 4,7% проти 2018 року [9].

Оцінка економічного впливу туризму ґрунтується на витратах туристів. Оскільки місцеві підприємства залежать від інших підприємств-постачальників, будь-які зміни витрат туристів у туристичній місцевості приводять до змін на виробничому рівні економіки, доходів, зайнятості.

Рис. 3. Топ-5 країн-лідерів з надходжень від міжнародного туризму у 2017 р., млн дол. США

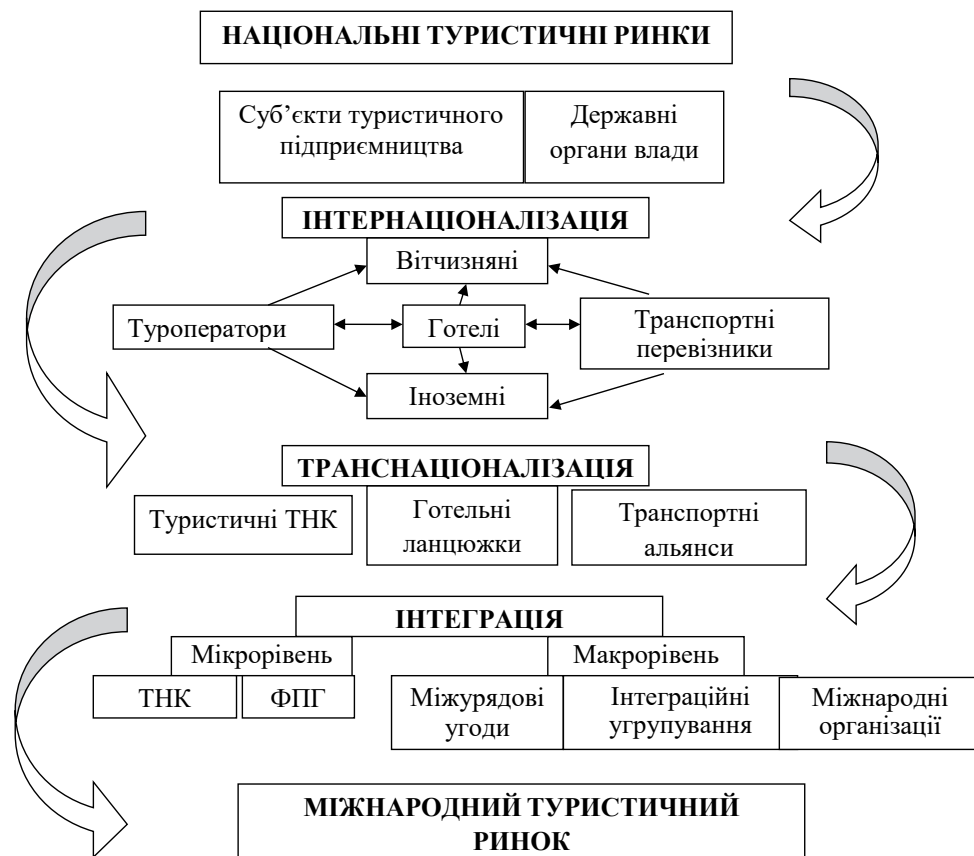
Складено самостійно за даними [11]

Таблиця 4

Надходження від міжнародного туризму в топ-10 країнах, млн дол. США [11]

Місце	Країни	Роки	
		2016	2017
1.	Сполученні Штати Америки	205.4	205.9
2.	Іспанія	56.5	60.3
3.	Таїланд	44.9	49.9
4.	Китай	45.0	44.4
5.	Франція	44.9	42.5
6.	Італія	39.4	40.2
7.	Велика Британія	45.5	39.6
8.	Німеччина	36.9	37.4
9.	Гонконг	36.2	32.9
10.	Австралія	28.9	32.4

Рис. 4. Етапи інтеграції країн до міжнародного ринку туристичних послуг

Складено авторами

Інтеграція країн світового господарства до міжнародного ринку туристичних послуг відбувається у декілька етапів, які детально зображено на рис. 4.

На етапі інтернаціоналізації відбувається посилення взаємозалежності вітчизняних та іноземних туроператорів, готельних господарств та транспортних перевізників. Поступово він переходить у наступний етап інтеграції – процес транснаціоналізації. За умов сприятливого економічного та політичного клімату в країні, лояльності до іноземних суб'єктів господарювання він буде відбуватися шляхом відкриття в країнах представництв міжнародних компаній – ТНК. Це приведе до посилення конкуренції на відповідних ринках, підвищення якості послуг, розширення їх асортименту та зниження цін на послуги. Національні підприємства можуть не витримати конкуренції з боку сильних закордонних компаній, що призведе, з одного боку, до закриття малих, неефективних компаній, а з іншого – до хвилі злиття серед найбільших операторів туристичної індустрії.

Завершальним етапом виходу країни на міжнародний ринок туристичних послуг є безпосередня інтеграція мікро- та макрорівня. На мікро-

рівні у сфері міжнародного туризму існують різні засоби інтеграції – від поглинання конкурента до купівлі його контрольного пакету акцій. Широко практикуються перехресне володіння акціями різних компаній, об'єднання зусиль у сфері менеджменту, укладення договорів про консорціум. Вони роблять інтеграцію більш гнучкою і тому отримують домінуюче значення в туристичній індустрії. На макрорівні такими суб'єктами є великі туроператори, готельні підприємства, що надають якісний продукт, та транспортні підприємства, передусім авіаперевізники.

Для здійснення успішної інтеграції до міжнародного туристичного ринку та системи світового туризму взагалі Україна повинна розвивати активне співробітництво з провідними туристичними країнами.

За прогнозами спеціалістів UNWTO, враховуючи аналіз соціальних, політичних, економічних, екологічних та технологічних чинників, кількісні показники, що характеризують туристичну галузь, будуть зростати.

В умовах глобалізації та трансформації світового господарства у кінці ХХ і початку ХХІ ст., формування глобального ресурсного, інформаційного, споживчого ринків та переходу розвине-

них країн до постіндустріальної моделі розвитку саме індустрія туризму виступає вагомим чинником стрімкого розвитку світового господарства.

Висновки. Проаналізовані дані свідчать про те, що туристична галузь економіки багатьох країн швидко розвивається: зростає кількість міжнародних туристичних прибуттів у світі зага-

лом і у всіх туристичних макрорегіонах. З часом вичерпується туристичний ресурс територій, туризм негативно впливає на екосистему. Тому подальші наукові пошуки в цьому напрямі будуть присвячені пошуку шляхів вирішення проблем розвитку туристичної галузі господарства та зменшенню впливу туризму на екосистему.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Всесвітня торгова організація. URL:<http://www.wto.com/wto.asp?id=5223> (дата звернення 15.03.2020)
2. Все о туризмі. Туристична бібліотека. URL: <http://tourlib.net/wto.htm> (дата звернення 11.03.2020)
3. Гуляев В.Г. Туризм: экономика и социальное развитие, М.: Финансы и статистика, 2015. 304 с.
4. Луцишин Н.П. Економіка й організація міжнародного туризму: навч. посіб. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2013. С. 136–137.
5. Мальська М.П. Туристичний бізнес: теорія та практика: навч. посіб. К.: Центр учбової л-ри, 2017. 424 с.
6. Смирнов І.Г. Туристично-фінансові потоки та моделі управління в міжнародному туристичному бізнесі. Географія і сучасність: зб. наук. пр. Київ. нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. К., 2016. Вип. 5(15).
7. Устименко Л.М. Історія туризму: навч. посіб. К.: Альтер-прес, 2015. 320 с.
8. Юрківський В.М. Країни світу. Довідник. К.: «Либідь», 2018. С. 364.
9. Всесвітня організація туризму. URL: <http://www.unwto.org> (дата звернення 16.03.2020)
10. Звіт про конкурентоспроможність подорожей та туризму. Доповідь 2019 Всесвітній економічний форум. – 2019 URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019> (дата звернення 15.03.2020)
11. Publications on tourism statistics are available in pdf format on Eurostat's website: URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/publications> (дата звернення 20.03.2020)

REFERENCES:

1. *Vsesvitnia Torhova Orhanizatsiia* [World Trade Organization.] URL: <http://www.wto.com/wto.asp?id=5223> (accessed 03 March 2020)
2. *Vse O Turyzmi. Turystychna Biblioteka.* [All about tourism. Tourist Library.] URL: <http://tourlib.net/wto.htm> (accessed 11 March 2020)
3. Gulyaev V. G. (2015). *Turyzm: ekonomika y sotsialnoe razvitie*. [Tourism: Economics and Social Development], М.: Finansy s Statistika. 2015. p. 304.
4. Lutsishin N. P. (2013). *Ekonomika y orhanizatsiia mizhnarodnoho turyzmu*. [Economics and organization of international tourism]: *navch. posib. Lutsk: RVV "Vezha" Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky*, 2013. pp. 136–137.
5. Malska M. P. (2017). *Turystychnyi biznes: teoriia ta praktyka*. [Travel Business: Theory and Practice]: *navch. posib. K.: Tsentr uchbovoi l-ry*, 2017. p. 424.
6. Smirnov I. G. (2016). *Turystychno-finansovi potoky ta modeli upravlinnia v mizhnarodnomu turystychnomu biznesi. Heohrafiia i suchasnist.* [Tourism and financial flows and management models in international tourism business. Geography and Modernity]: *zb. nauk. pr. Kyiv. nats. ped. un-tu im. M.P. Drahomanova.*, 2016. Vip. 5 (15).
7. Ustimenko L. M. (2015). *Istoriia turyzmu*. [History of Tourism.]: *navch. posib. K.: Alter-pres*, 2015. p. 320.
8. Yurkovsky V. M. (2018). *Krainy svitu. Dovidnyk*. [Countries in the world. Directory.]: "Lybid", 2018. p. 364
9. *Vsesvitnia orhanizatsiia turyzmu* [World Tourism Organization UNWTO]. URL: <http://www.unwto.org> (accessed 16 March 2020)
10. *Zvit pro konkurentospromozhnist podorozhei ta turyzmu. Dopovid 2019 Vsesvitnii ekonomichnyi forum.* [The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019 The World Economic Forum]. – 2019. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019> (accessed 16 March 2020)
11. Publications on tourism statistics are available in pdf format on Eurostat's website: URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/publications> (accessed 20 March 2020)